
Ministerská konference
28. – 30. června 2021

REGULACE TRHU S TABÁKOVÝMI VÝROBKY

MARKÉTA GREGOROVÁ

Úvod

Masivní výrobu cigaret a dalších tabákových výrobků lze považovat za učebnicový příklad ekonomické propojenosti (až závislosti) rozvoje a rozvinutého světa. Odhlédneme-li od tabákových výrobků a zaměříme-li se na obecné principy fungování ekonomiky – jak by se členským státům podařilo uspokojit velkou poptávku po výrobcích? Odpověď by zněla pravděpodobně společnou snahou odstraňovat obchodní bariéry s cílem usnadnit transakce. Avšak v případě artiklů, jejichž konzumace prokazatelně způsobuje závislost a má za následek poškození lidského zdraví, představitelky a představitelé států čelí výzvě nastavit pravidla obchodu v rovnováze s ochranou zdraví svých obyvatel.

V tomto background reportu představíme čtenářkám a čtenářům tabákové výrobky a jejich povahu jako téma projednávané na poli WTO. Dále přiblížíme, které orgány v rámci struktury této organizace jednají o obchodních otázkách spojených s těmito výrobky a jaký je dosavadní vývoj jejich jednání. Zároveň nastíníme zajímavé body vhodné k diskusi v rámci simulovaných komisí WTO včetně základních dělicích linií postojů členských států WTO. Podtrhneme důležitost vztahu mezi WTO a WHO a mezi často protichůdnými závazky plynoucími z členství v těchto organizacích. Zmíníme se též o zapojení nestátních aktérů do rozhodovacích procesů a jejich vliv na vývoj regulace.

Cílem toho background reportu je poskytnout účastnicím a účastníkům projektu prvotní vhled do problematiky regulace trhu s tabákovými výrobky v rámci WTO. Materiál se na mnoha místech odkazuje na celou řadu užitečných zdrojů k prostudování i přípravě na samotné simulované jednání. Doporučujeme pro účely kvalitní reprezentace států a celkové orientace v tématu na modelu prohloubit znalosti nad rámec četby tohoto materiálu.

Tabákový průmysl

Od prvních lístků rostliny tabáku v Zimbabwe až po vychutnání si své ranní cigarety americkým kuřákem – tak by se dal ohraničit rozsah tabákového průmyslu ve 21. století. Historie tabákového průmyslu sahá k prvním evropským koloniálním úspěchům.¹ Stejně jako jiná odvětví byl i tento průmysl v průběhu 20. století modernizován tak, aby uspokojil rostoucí poptávku po celém světě. Světě, kde se tabákové výrobky staly součástí pop kultury a tvořily často neodmyslitelnou součást každodenního života.² Teprve s výsledky vědeckých výzkumů ukazujícími na celou řadu nebezpečných důsledků kouření na lidské zdraví přichází trend vědomé regulace tabákového průmyslu. V jeho kontextu se objevují také témata ochrany životního prostředí (intenzivní zemědělská produkce jedné plodiny, deforestace, akumulace odpadu z těchto výrobků) a lidských práv (děti jako pracovníci na tabákových plantážích).³

Tabák se pěstuje v nejméně rozvinutých zemích (například Malawi)⁴ a některých středně příjmových zemích⁵ (Indie, Indonésie a Zimbabwe), ve statistikách se vyjímá Čína s více než 40 % světovou produkcí nezpracovaného tabáku (tabákových listů).⁶ Sklizená plodina se následně exportuje do vysokopříjmových zemí, kde dochází ke zpracování a výrobě tabákových výrobků. Samotná kultivace plodiny vyžaduje značné úsilí farmářů hospodařících na plantážích. Následný automatizovaný proces sušení a balení do forem nám známých cigaret a doutníků se odehrává ve vyspělých zemích za pomoci strojů chrlících jeden výrobek za druhým.⁷ Konečná fáze výroby a distribuce tabákových výrobků je kontrolována pětici nadnárodních tabákových společností, které tvoří oligopol.⁸

¹ A brief history of smoking: Articles about smoking. Cancer Council: Cancer Prevention [online]. 2021 [19. 3. 2021]. url: <https://www.cancer council.com.au/cancer-prevention/smoking/articles/a-brief-history-of-smoking/>

² A Social And Cultural History Of Smoking: Smoking. Britannica: Encyclopedia [online]. 2021 [19. 3. 2021]. url: <https://www.britannica.com/topic/smoking-tobacco/A-social-and-cultural-history-of-smoking>

³ Issue: Environment. The Tobacco Atlas [online] 2021 [15. 3. 2021]. url: <<https://tobaccoatlas.org/topic/environment/>>

⁴ UN list of least developed countries: Least developed countries. UNCTAD: Prosperity for all [online]. 2021 [19. 3. 2021]. url: <https://unctad.org/topic/least-developed-countries/list>

⁵ Middle Income Countries Overview. World Bank: Where We Work [online]. 2021 [19. 3. 2021]. url: <https://www.worldbank.org/en/country/mic/overview>

⁶ FAOSTAT. World unmanufactured tobacco production, world annual unmanufactured tobacco producer price per tonne in U.S. dollars; 1970-2013. Food and Agriculture Organization of the United Nations, Statistics Division. [online]. 2013 [19. 3. 2021]. url: <http://faostat3.fao.org>

⁷ The Economics of Tobacco and Tobacco Control in collaboration with World Health Organization. National Cancer Institute. U.S Department of Health and Human Services. 2020 [15. 3. 2021]. url: <<https://cancercontrol.cancer.gov/brp/tcrb/monographs/monograph-21>>

⁸ Spojené království), Japan Tobacco (Švýcarsko), Imperial Brands (Spojené království) a Altria sídlící v USA. Leading tobacco companies worldwide in 2019, based on net sales: Tobacco. Statista: Consumer Goods & FMCG [online]. 2021 [19. 3. 2021]. url: <https://www.statista.com/statistics/259204/leading-10-tobacco-companies-worldwide-based-on-net-sales/>

Největší světoví producenti surového tabáku (včetně podílu na světové produkci) ⁹

1. Čína 42%
2. Brazílie 11%
3. Indie 11%
4. USA 5%
5. Indonésie 3%

Největší světoví vývozci cigaret ¹⁰

1. Polsko
2. Německo
3. Hong Kong
4. Singapur
5. Nizozemsko

Tabák jako téma WTO**Tabákové výrobky jako obchodní artikl, nebo nebezpečná látka?**

Tabákové výrobky tvoří skupinu výrobků obsahující listy rostliny tabáku, které jsou určeny pro spotřebu formou kouření, zahřívání, žvýkání, inhalování a jinými způsoby.¹¹ Příkladem těchto výrobků jsou cigarety, doutníky, tabák do vodních dýmek, tabák určený k ruční výrobě cigaret („roll-your-own“), lulkový tabák (pro klasické dýmky) a speciální druhy cigaret kretek¹² a bidi.¹³

---

⁹ FAOSTAT, 2013 [online].

¹⁰ Tobacco Cigarettes Exports by Country. *World's Top Exports* [online]. 2021 [19. 3. 2021]. url: <http://www.worldstopexports.com/tobacco-cigarettes-exports-country/>

¹¹ Tobacco product definition. Law Insider. Dictionary. [online] 2021 [15. 3. 2021]. url: <https://www.lawinsider.com/dictionary/tobacco-product>

¹² Jedná se o indonéský typ cigaret obsahující kromě tabáku i hřebíček a další aromatické látky. Podle výzkumů je tento typ cigaret pro tělo nebezpečnější než klasické cigarety.

Facts About Clove Cigarettes: Once-popular smoking alternative poses serious risks. Verywell Mind [online]. 19. 1. 2020 [19. 3. 2021]. url: <https://www.verywellmind.com/information-about-kreteks-and-clove-cigarettes-2825286>

Podle statistik Světové zdravotnické organizace (World Health Organisation, WHO) vede spotřeba tabáku prokazatelně k úmrtí více než 8 milionu lidí ročně, z toho 7 milionů kuřáků, zbytek tvoří nekuřáci a nekuřačky, jež jsou vystaveny tabákovému kouři (tzv. pasivní kuřáci).¹⁴ Dle WHO se jedná se o jednu z nejvážnějších zdravotních hrozeb lidstva postihující nejvíce obyvatele nízkou a středně-příjmových zemí.¹⁵ V kontextu této mezinárodní organizace se o nutnosti regulace trhu s tabákovými výrobky s cílem zvrátit tyto tragické statistiky hlasitě hovoří již od roku 2000.¹⁶ Na poli obchodních platform mezinárodního charakteru zaznamenáváme první signály opožděné reakce na tento fenomén teprve v posledních letech.

Tabák se řadí mezi zemědělské plodiny a tvoří tak jeden z druhů zboží. Na rozdíl od bavlny¹⁷ se na něj nevztahuje žádný zvláštní obchodní režim reflektující devastující dopady na lidské zdraví. Některé iniciativy podporující zavádění rozsáhlejší vnitrostátní i mezinárodní regulace tabákových výrobků by považovaly zařazení těchto výrobků mezi nebezpečné látky za důležitý pozitivní krok WTO směrem k odpovědnosti států za ochranu veřejného zdraví.¹⁸ Nebezpečí těchto látek tkví v negativních dopadech jak na lidské zdraví, tak na životní prostředí a bezpečnost. S výrobky obsahujícími tyto látky tak musí být obchodováno s přísnějším režimem, který připouští zavádění národních bezpečnostních norem, standardů, omezení množství a další opatření.

Na seznamu nebezpečných látek můžeme najít ruční zbraně, psychotropní látky, nebezpečný odpad, omamné látky či látky poškozující ozonovou vrstvu.¹⁹ Možnost jeho rozšíření o tabákové výrobky by sice šla ruku v ruce s politikou progresivních západních států, které chtějí chránit svoje občany před újmou na

---

¹³ Bidi jsou nejrozšířenějším druhem tabákových výrobků v Indii díky jejich dostupnosti pro chudší vrstvu společnosti. Balí se do listů rostliny tendu.

Report on bidi smoking and public health. World Health Organization: Tobacco Free Initiative (TFI) [online]. 2008 [19. 3. 2021]. url: https://www.who.int/tobacco/publications/prod_regulation/bidi/en/

¹⁴ Tobacco. Fact Sheets. Detail. [online] World Health Organization. 2021 [15. 3. 2021]. url: <https://www.who.int/news-room/fact-sheets/detail/tobacco>

¹⁵ Mezi příkladné důvody většího dopadu spotřeby tabáku v této části světa lze zařadit konzumaci tabákových výrobků s méně kvalitní filtrací nebezpečných látek v nich obsažených, nedostatečné osvěta obyvatelstva o dopadech kouření na jejich zdraví a intenzivní vliv na politickou reprezentaci s rozhodovacími pravomocemi ze strany nadnárodních tabákových společností.

¹⁶ GRUSZCZYNSKI, L., MELILLO, M. The FCTC and its Role in WTO Law: Some Remarks on the WTO Plain Packaging Report. European Journal of Risk Regulation, 9(3), 564-574. [online]. 19. 11. 2018 [7. 3. 2021]. url: <https://www.cambridge.org/core/journals/european-journal-of-risk-regulation/article/fctc-and-its-role-in-wto-law-some-remarks-on-the-wto-plain-packaging-report/4632296F973A7FD67E04147AE7379A81>

¹⁷ Obchod s bavlnou rozevírá pomyslné nůžky mezi rozvinutými a rozvojovými zeměmi. Díky domácím podporám v nejvyspělejších státech a překážkám na vstup na jejich trhy zůstávají nejchudší státy světa produkující bavlnu ekonomicky poškozeny. Od ministerského kola v Bali se proto bavlna vyjímá z režimu běžné zemědělské suroviny a figuruje jako téma jednání zvláštní komise pro bavlnu. Cotton. Agriculture and development: cotton [online] World Trade Organization. 2021 [15. 3. 2021]. url: https://www.wto.org/english/tratop_e/agric_e/cotton_e.htm

¹⁸ SHAFFER, BRENNER, HOUSTON. International trade agreements: a threat to tobacco control policy. Tobacco Control 2005;14:ii19-ii25 [online]. 26. 7. 2005 [7. 3. 2021]. url: https://tobaccocontrol.bmj.com/content/14/suppl_2/ii19

¹⁹ Tamtéž

zdraví, ale velmi pravděpodobně by nenašla dostatečnou podporu napříč členskými státy WTO.

Jednání o tabákových výrobcích napříč strukturou WTO

Regulace obchodování s tabákovými výrobky je tématem, které se v posledních letech čím dál častěji objevuje na programu jednání hned několika orgánů WTO.

A. Komise pro technické překážky obchodu (*Technical barriers to trade Committee*, dále jen Komise pro TPO)²⁰

V roce 1995 byla v rámci Uruguayského kola uzavřena Dohoda o technických překážkách obchodu²¹, která posunula liberalizaci mezinárodního trhu o krok dále, když adresovala necelní neboli technické překážky trhu.

Tyto překážky obchodu doposud tvoří v současném systému mezinárodního obchodu zásadní problém pro větší otevření trhů napříč zeměmi. Národní technické normy chránící zdraví a bezpečnost domácího spotřebitele, standardy týkající se rozličných parametrů výrobků a postupy posouzení splnění podmínek vstupu na trh jsou příklady tohoto typu překážek. Ve vztahu k tabákovým výrobkům se jedná typicky o posouzení, zda zavedení jednotného balení představuje nikoliv nezbytnou překážku obchodu ospravedlněnou ochranou zdraví občanů daného státu.

Na půdě Komise pro TPO se projednává jedna z podob kontroly obchodu s tabákovými výrobky, a to **režim jejich prodeje a distribuce**. Oproti regulaci samotného složení těchto výrobků se jedná o méně invazivní technickou překážku. Pokud chtějí subjekty vstoupit na domácí trh a distribuovat své výrobky, musí získat od státu licenci. Licence se mohou lišit pro specifické sektory trhu (velkoobchodní, maloobchodní) či specifické subjekty (provozovatelé prodejních automatů). Regulovat lze také prodej těchto výrobků s účelem zamezit jejich přístupnosti dětem a mladistvým. Dalšími příklady překážek na národní úrovni je předem definovaná právní forma společnosti vstupující na trh, omezení otevírací doby obchodů, nutnost splnění pracovněprávní legislativy.

Překoná-li subjekt „nástrahy“ při vstupu na trh, přichází na řadu druhá varianta kontroly obchodu s tabákovými výrobky vztahující se k jejich prezentaci potenciálním zákazníkům – **reklama, marketing, sponzorství a nabídka na trhu**. Regulace tohoto charakteru je oproti výše popsaným restrikcím v oblasti prodeje a distribuce jemnějším řešením. Velmi diskutovaným opatřením zaváděným napříč členskými státy je jednotné balení cigaret, jehož důsledkem se z barevné krabičky cigaret opatřené známým logem tabákové společnosti či sloganem stává většinou černobílá, graficky skromná krabička dávající vyniknout

²⁰ Technical barriers to trade: TBT Committee. World Health Organization [online]. 2021 [19. 3. 2021]. url: https://www.wto.org/english/tratop_e/tbt_e/tbt_e.htm

²¹ Dohoda o technických překážkách obchodu: OSTATNÍ SOUVISEJÍCÍ DOKUMENTY. ÚNMZ: Úřad pro technickou normalizaci, metrologii a státní zkušebnictví [online]. [19. 3. 2021]. url: <https://www.unmz.cz/mezinarodni-vztahy/wto-tbt/informacni-stredisko-wto-tbt/ostatni-souvisejici-dokumenty/dohoda-o-technickyh-prekazkach-obchodu/>

varování před zdravotními riziky kouření.²² Cílem opatření je zásadní měrou snížit atraktivitu těchto výrobků a snížit počet kuřáků, především mezi mladými lidmi.²³

V roce 2012 byl před panelem WTO²⁴ zahájen skupinou států Kuba, Dominikánská republika, Honduras, Indonésie a Ukrajina spor proti Austrálii, která zákonem zavedla **jednotné balení cigaret**, navíc opatřené graficky naturalistickými fotografiemi následků kouření pro lidské zdraví.²⁵ Po dlouhých 8 letech se veřejnost i experti v oblasti zdravotnictví dočkali závěru, že dle odvolacího orgánu WTO tato forma regulace je nezbytným opatřením s ospravedlnitelným cílem. Případ vzbudil velký ohlas i z toho důvodu, že se ho účastnilo kromě hlavních stran i 36 vedlejších účastníků z řad členských států WTO.

Pod jinými podobami regulace si lze představit zákaz reklamy na tabákové výrobky v určitých typech médií, pravidla podoby reklamy (například kontrola toho, zda slogany použité v reklamě nemanipulují s negativními dopady kouření na lidské zdraví a neidealizují realitu), rozbití marketingu tabákových výrobků společně s jiným výrobkem (například „ke kafi patří cigárko“), rozšíření vzorků výrobků. Do hry vstupuje i internet, který jako nové médium svou globální povahou znemožňuje účinně bojovat proti rozmachu tabákového marketingu na národní úrovni.²⁶

B. Rada pro obchodní aspekty práv k duševnímu vlastnictví (*Council on Trade-Related Aspects of Intellectual Property Rights*, dále jen Rada pro TRIPS)²⁷

Společně s Dohodou o technických překážkách obchodu byla v roce 1994 uzavřena též Dohoda o obchodních aspektech práv k duševnímu vlastnictví²⁸, jejímž cílem je stanovení minimálních standardů ochrany práv ve formě ochranných známek, patentů a autorských práv.

V tématu regulace tabákových výrobků hraje TRIPS svoji důležitou roli, neboť zásahy do podoby balení výrobků mohou představovat neospravedlnitelný zásah do ochranných známek jejich výrobců. Právě ochranné známky tvoří

²² Plain packaging of tobacco products: Evidence, design and implementation [online]. World Health Organisation, 2016 [15. 3. 2021]. ISBN 978 92 4 156522 6. url: <https://www.who.int/tobacco/publications/industry/plain-packaging-tobacco-products/en/>

²³ Tamtéž

²⁴ Panely WTO jsou kvazisoudními orgánem vytvořeným pro konkrétní spor složený z několika expertů na dané téma. Proti závěru panelu lze podat odvolání k odvolacímu orgánu WTO, jenž vynese závěr ve věci nepřezkoumatelný soudní cestou mimo struktury WTO.

²⁵ FREEMAN, B., CHAPMAN, S., RIMMER, M. The Case for the plain packaging of tobacco products. *Addiction Review*. 103. 580-590 [online] 2008 [15. 3. 2021]. url: <https://law.anu.edu.au/sites/all/files/users/u4701470/plain_packaging_rimmer_et_al.pdf>

²⁶ Plain packaging of tobacco products: Evidence, design and implementation. 2016 [online].

²⁷ TRIPS — Trade-Related Aspects of Intellectual Property Rights: TRIPS Council. World Health Organization [online]. 2021 [19. 3. 2021]. url: https://www.wto.org/english/tratop_e/trips_e/trips_e.htm

²⁸ WTO: dohoda o obchodních aspektech práv duševního vlastnictví. EUR-Lex [online]. 2017 [15. 3. 2021]. url: <https://eur-lex.europa.eu/summary/CS/r11013>

nejcennějším aktivum, které mají nadnárodní tabákové společnosti.²⁹ Tyto poškozené firmy jsou si vědomy zásadní role grafické identity výrobku nejen pro získání věrného spotřebitele, ale také pro rozlišení od konkurence. Pro posouzení souladu takového opatření se závazky státu vyplývajícího z členství ve WTO by byl klíčový ospravedlnitelný cíl a přiměřenost opatření. Do konfliktu se dostává na jedné straně právo jednotlivce, soukromé právnické osoby, na ochranu jedinečnosti jeho značky, s níž jsou spojeny vlastnosti výrobku, a na straně druhé veřejný zájem na ochraně zdraví. Hodnotit by se musel každý jednotlivý případ zvlášť.³⁰

Pozice členských států WTO

Obecně lze říci, že rozvojové země mají větší tendenci stát v opozici před zpřísněním regulace obchodu s tabákovými výrobky, jak ukazuje přehled případů před panely WTO³¹ a záznamy z jednání orgánů WTO.³²

Mezi odpůrce regulací se řadí státy patřící do skupiny nižších středně příjmových států (lower middle income countries) – Nikaragua, Nigérie, Zambie, Ukrajina, Filipíny, Honduras, Indonésie – a vyšších středně příjmových států (upper middle income countries) – Kuba, Dominikánská republika, Chile, Kolumbie, Ekvádor, Mexiko a Turecko. Kritika může být postavena na ekonomické závislosti těchto států na příjmech z obchodu s tabákovými výrobky, mnoho z nich představují producenty a vývozce tabáku. Mimoto je nutné brát v potaz vliv nadnárodních tabákových společností na implementaci vnitrostátní a zahraniční tabákové politiky v těchto státech. Stanoviska těchto skupin států nemůžeme generalizovat, neboť například Brazílie a Uruguay patří mezi velké podporovatele restrikcí a jejich vnitrostátní tabákové politiky jsou experty považovány za hodné příkladu.³³

Na pomyslné druhé straně barikády stojí vyspělé státy jako Austrálie, Kanada, Nový Zéland a Norsko představující nejsilnější opozici proti liberalizovanému obchodu s tabákovými výrobky. Tento postoj je sdílen i EU, která v roce 2014

---

²⁹ KELSEY, J. International trade law and tobacco control: trade and investment law issues relating to proposed tobacco control policies to achieve an essentially smokefree Aotearoa New Zealand by 2025. University of Auckland. [online] 2012 [15. 3. 2021]. url: <<https://natlib.govt.nz/records/30178846>>

³⁰ KELSEY, J. International trade law and tobacco control: trade and investment law issues relating to proposed tobacco control policies to achieve an essentially smokefree Aotearoa New Zealand by 2025. University of Auckland. [online] 2012 [15. 3. 2021]. url: <<https://natlib.govt.nz/records/30178846>>

³¹ Případy lze filtrovat v databázi zadáním předmětu sporu „tobacco“ a „cigarettes“ do níže uvedeného vyhledávače.

Follow disputes and create alerts: DISPUTE SETTLEMENT: THE DISPUTES. World Trade Organization [online]. [7. 3. 2021]. url: https://www.wto.org/english/tratop_e/dispu_e/find_dispu_cases_e.htm

³² Záznamy jednání společně s ročními zprávami a dalšími dokumenty je možné filtrovat na této stránce. TBT official documents: TECHNICAL BARRIERS TO TRADE: INFORMATION. World Trade Organization: Official documents [online]. [7. 3. 2021]. url: https://www.wto.org/english/tratop_e/tbt_e/tbt_work_docs_e.htm

³³ ECKHARDT, J., HOLDEN, Ch., CALLARD, C. Tobacco Control and the World Trade Organization: Mapping Member States' Positions after the Framework Convention on Tobacco Control. Tobacco control. 25. 692-698. [online]. 2016 [7. 3. 2021]. url: <https://www.researchgate.net/publication/283298343_Tobacco_Control_and_the_World_Trade_Organization_Mapping_Member_States%27_Positions_after_the_Framework_Convention_on_Tobacco_Control>

schválila směrnici o tabákových výrobcích s cílem chránit zdraví občanů EU. Naopak Japonsko a USA³⁴ nenásledují toto proaktivní jednání.

Vztah WTO a WHO

WHO má status stálého pozorovatele v Komisi pro TPO. Pro jednotlivá jednání týkající se zdravotních témat ji může být přidělen status pozorovatele také v Radě pro TRIPS a Radě pro obchod se službami³⁵. Vztah mezi organizacemi je reciproční – WTO též požívá práv pozorovatele v relevantních strukturách WHO a vyjadřovala se k obsahu FCTC při jeho vyjednávání³⁶. Jak se ale ukazuje na tématu tabákových výrobků, obě organizace přes snahy najít rovnováhu mezi veřejným zdravím a svobodným trhem nepředstavují rovnocenné protihráče. WTO disponuje účinnějšími nástroji vynucování plnění svých závazků, a tak platí, že zatím nad zdravím vyhrávají peníze.³⁷

Přelomem pro mezinárodní regulaci tabákových výrobků bylo schválení **Rámcové úmluvy o kontrole tabáku** (*Framework Convention on Tobacco Control*, dále jen FCTC)³⁸ v rámci WHO v roce 2003. Tato úmluva by se dala z pohledu obchodu považovat za první mezinárodní standard v oblasti regulace tabákových výrobků, jenž by měl být implementován všemi členskými státy.³⁹

Úmluva komplexně reaguje na globalizovaný rozměr tabákové epidemie a ve svých 38 člancích se zabývá reklamou, marketingem, liberalizací trhu, složením výrobků, ochranou před vystavením se cigaretového kouře a dalšími tématy. Zvláštní pozornost věnuje prodeji tabákových výrobků nezletilým a nezletilými a nelegálního obchodu s tabákovými výrobky. FCTC je tak symbolem proaktivní tabákové kontroly na světové úrovni.⁴⁰

Státy, které jsou členy WTO a zároveň signatáři FCTC se mohou dostat do situace, kdy jim závazky organizací velí jednat navzájem protichůdně. Zatímco FCTC výslovně neřeší konflikt se zněním ustanovení smluv WTO, odborníci se zabývají vzájemným vztahem těchto mezinárodních právních instrumentů. Současný vývoj ukazuje, že převažuje role WTO vzhledem ke schopnějším

---

³⁴ USA dokonce ani neratifikovaly FCTC.

³⁵ The WTO and the World Health Organization (WHO). Work with Other International Organizations. [online] World Trade Organization. 2021 [7. 3. 2021]. url: <https://www.wto.org/english/thewto_e/coher_e/wto_who_e.htm>

³⁶ GRUSZCZYNSKI, L., MELILLO, M. 2018 [online]

³⁷ SHAFFER, BRENNER, HOUSTON, 2005 [online]

³⁸ Rámcová úmluva o kontrole tabáku WHO. [online] Společnost pro léčbu závislosti na tabáku. Dokumenty. 2021 [15. 3. 2021]. url: <<https://www.slz.cz/ramcova-umluva-o-kontrola-tabaku-who>>

³⁹ GRUSZCZYNSKI, L. The WHO FCTC as an international standard under the WTO Agreement on Technical Barriers to Trade. [online] 2014 [19. 3. 2021]. url: https://www.researchgate.net/publication/331358159_The_WHO_FCTC_as_an_international_standard_under_the_WTO_Agreement_on_Technical_Barriers_to_Trade/citation/download

⁴⁰ WHO Framework Convention on Tobacco Control: Convention. World Health Organization [online]. 2021 [19. 3. 2021]. url: <https://www.who.int/fctc/cop/about/en/>

nástrojům postihu v případě porušení závazků vyplývajících z členství ve WTO. Ve sporech před panely WTO se ukazuje, že právní síla FCTC, jako silný argument regulujících vlád, je uznávána ze strany expertů a orgánů WTO.⁴¹

Role nadnárodních tabákových společností v rozhodovacích procesech

Jak bylo výše nastíněno, z celého procesu výroby tabákových výrobků profituje pouze úzká část ekonomických subjektů, která je představována pětici největších tabákových společností nadnárodního významu. Tyto společnosti investují nemalou část svých výnosů do lobbingu na národní úrovni, například ovlivňováním legislativního procesu v klíčových zákonech týkajících se tabákových výrobků či podporou kandidatury konkrétních politiků.⁴² S rostoucím trendem ochrany občanů před škodlivými účinky kouření byly zákony postupně sníženy možnosti vykonávat vliv na politiku. Vzhledem k nadnárodní povaze tabákového průmyslu se tyto společnosti také zaměřily na úroveň WTO, kde svůj vliv směřují především na zahájení sporů se státy zavádějícími regulace tabákových výrobků.⁴³

Tyto soukromoprávní subjekty nemohou zahájit spor přímo s vládami členských států WTO ve věci porušení závazků vyplývajících z jejich členství ve WTO, a proto využívají rozvíjejících se států, jejichž prostřednictvím vznášejí námitky proti zaváděným politikám. Provázanost tabákových lobbistů a politické reprezentace státu jde tak daleko, že lobbisté neváhají hradit často chudý státům náklady na právní služby v řízení před příslušnými orgány WTO.⁴⁴ Cena za prohraný spor před panelem WTO konstatující porušení závazků vyplývajících ze smluv WTO může národní ekonomiku stát poměrně dost – panel může uložit proti státu obchodní sankci i vysokou pokutu.

Kontrola aktivit těchto vlivných společností na úrovni WTO neexistuje a nelze ani s jistotou říci, kam až sahají jejich lobbistické možnosti. K rozkrytí tohoto problému nepomáhá ani neveřejnost jednání komisí a panelů WTO.

Závěr

WTO ve věci regulace trhu s tabákovými výrobky stojí před výzvou reagovat na vzrůstající pozornost členských států o vnitrostátní omezení volného obchodu z důvodů ochrany zdraví, neboť tyto dopadají na mezinárodní obchod. Průlomový případ australského zákona o jednotném balení cigaret ukázal, že ne vždy lze upřednostňovat ekonomický prospěch před jinými statky. Bude zajímavé sledovat, zda se před panely WTO v blízké budoucnosti objeví další „vlastovky“ v podobě případů týkajících se ostatních forem regulace trhu s těmito výrobky, které mohou vytvořit klíčové precedenty do dalších let.

---

⁴¹ SHAFFER, BRENNER, HOUSTON, 2005 [online]

⁴² Tamtéž

⁴³ Tamtéž

⁴⁴ ECKHARDT, J., HOLDEN, Ch., CALLARD, C., 2016 [online]

Zastoupené členské státy na simulaci mohou prostřednictvím věcné a fundované debaty kolem kulatého stolu nastavit jasnější mantinely těmto regulacím. Připomínáme, že tabákové výrobky či tabák jako takový ještě nikdy nebyl vyčleněn jako samostatné téma jednání. Lze tedy bez nadsázky říci, že na simulované ministerské konferenci se budou psát dějiny WTO.

Jaké aspekty regulace mohou adresovat ministryně a ministři obchodu? Jednou cestou je označit tabákové výrobky za artikly obsahující nebezpečné látky a zpřísnit režim s jejich zacházením v rámci globálního obchodu. Další, méně radikální, cesty vedou skrze zaměření svojí pozornosti na stanovení standardů v oblasti prodeje a distribuce, reklamy, marketingu, sponzorství a nabídky na trhu. Při jednání je zároveň nutné brát v potaz vnější vlivy a tlaky ze strany nadnárodních tabákových společností neváhající investovat do úplatků pro prosazení svých zájmů, stejně jako iniciativy občanů a zdravotních expertek a expertů poukazující na fatální dopady absence regulace. Existuje však i možnost, že ministerská konference bude ukončena bez konsensu v podobě schválené deklarace.

Seznam použitých zdrojů

ECKHARDT, J., HOLDEN, Ch., CALLARD, C. Tobacco Control and the World Trade Organization: Mapping Member States' Positions after the Framework Convention on Tobacco Control. Tobacco control. 25. 692-698. [online]. 2016 [7. 3. 2021]. url: <https://www.researchgate.net/publication/283298343_Tobacco_Control_and_the_World_Trade_Organization_Mapping_Member_States%27_Positions_after_the_Framework_Convention_on_Tobacco_Control>

Evidence based arguments for tobacco control. Tobacco Control Playbook [online] 2021 [15. 3. 2021]. url: <<https://tobaccoplaybook.net/en/>>

FREEMAN, B., CHAPMAN, S., RIMMER, M. The Case for the plain packaging of tobacco products. Addiction Review. 103. 580-590 [online] 2008 [15. 3. 2021]. url: <https://law.anu.edu.au/sites/all/files/users/u4701470/plain_packaging_rimmer_et_al.pdf>

GRUSZCZYNSKI, L. The WHO FCTC as an international standard under the WTO Agreement on Technical Barriers to Trade. [online] 2014 [19. 3. 2021]. url: <https://www.researchgate.net/publication/331358159_The_WHO_FCTC_as_an_international_standard_under_the_WTO_Agreement_on_Technical_Barriers_to_Trade/citation/download>

GRUSZCZYNSKI, L., MELILLO, M. The FCTC and its Role in WTO Law: Some Remarks on the WTO Plain Packaging Report. European Journal of Risk Regulation, 9(3), 564-574. [online]. 19. 11. 2018 [7. 3. 2021]. url: <<https://www.cambridge.org/core/journals/european-journal-of-risk->

regulation/article/fctc-and-its-role-in-wto-law-some-remarks-on-the-wto-plain-packaging-report/4632296E973A7ED67E04147AE7379A81>

KELSEY, J. International trade law and tobacco control: trade and investment law issues relating to proposed tobacco control policies to achieve an essentially smokefree Aotearoa New Zealand by 2025. University of Auckland. [online] 2012 [15. 3. 2021]. url: <<https://natlib.govt.nz/records/30178846>>

Plain packaging of tobacco products: Evidence, design and implementation [online]. World Health Organisation, 2016 [15. 3. 2021]. ISBN 978 92 4 156522 6. url: <https://www.who.int/tobacco/publications/industry/plain-packaging-tobacco-products/en/>

RIMMER, M. The Global Tobacco Epidemic, the Plain Packaging of Tobacco Products, and the World Trade Organization. QUT Law Review. 17/2. 131-160 [online]. 2017 [7. 3. 2021]. url: <<https://eprints.qut.edu.au/108825/1/108825.pdf>>

SHAFFER, BRENNER, HOUSTON. International trade agreements: a threat to tobacco control policy. *Tobacco Control* 2005;14:ii19-ii25 [online]. 26. 7. 2005 [7. 3. 2021]. url: <https://tobaccocontrol.bmj.com/content/14/suppl_2/ii19>

The Economics of Tobacco and Tobacco Control in collaboration with World Health Organization. National Cancer Institute. U.S Department of Health and Human Services. 2020 [15. 3. 2021]. url: <<https://cancercontrol.cancer.gov/brp/tcrb/monographs/monograph-21>>
